

“Godišnja stopa inflacije mjerena indeksom potrošačkih cijena približila se u prosincu razini od šest posto, saznaje se iz priopćenja Državnog zavoda za statistiku (DZS). Sa 4,6%, koliko je ona iznosila u studenom, inflacija je u prosincu skočila na čak 5,8% što je najviša razina još od studenog 2000. godine kada je stopa inflacije također bila 5,8%.

Za snažan porast prosječnih cijena u posljednjih godinu dana najviše je kriv porast cijena prehrane - mlijeka, mliječnih proizvoda, voća, povrća, ali i kruha i žitarica...”

Neman zvana inflacija vjerojatno je najprisutniji fenomen na ovim prostorima. U ovoj, 2008. godini, možemo očekivati njezino ubrzanje pa tako inflacija postaje centralni problem ekonomske politike.

Što se je to dogodilo u hrvatskom gospodarstvu? Da li je rast cijena prehrane i nafte dostatno obrazloženje za prisutnu inflaciju kao što nam to poručuju predstavnici vlasti? Da li je moguće kontrolirati hrvatsku inflaciju? Koji su uzroci rastu cijena?

Postoje i mnoga druga pitanja na koja valja dati primjereni odgovor. Formirana Komisija čini mi se više kao identifikator inflacije nego tijelo koje bi moglo ponuditi suvisle odgovore.

Krenimo redom.

Inflacija ne nastaje iz ničega i ništa je neće odstraniti. Inflacija je sintetički izraz za bolest odnosnog gospodarstva. Šokovi, kao što je cijena nafte, mogu poremetiti cijene ali se to u vremenu “smiruje” i nanovo dolazi do stabilnosti. Pri tome valja imati u vidu da u ekonomiji ne postoji stabilnost u smislu prirodnih znanosti; uvijek se radi o quasi stabilnosti. Quasi stabilnost nije malo postignuće, posebice za političare koji vole isticati niski rast cijena. Gotovo da ignoriraju činjenicu da svako povećanje cijena jest inflacija. Ovo tim više ako se ima u vidu da dugoročno, u uvjetima kada je znanost izvor rasta gospodarstva, produktivnost rada ubrzno raste pa bi cijene morale upravo zbog rasta produktivnosti padati.

U osnovi postoji psihološki i realni dio inflacije.

Psihološki dio inflacije, inflacija očekivanja, nastaje kada participanti očekuju porast cijena i cijene će temeljem očekivanja odista porasti. Ako to postane opća percepcija cijene će stalno rasti i, s vremenom, inflacija će dobiti na svom ubrzanju. U uvjetima rastuće inflacije relativne se cijene mijenjaju pa postoji posebna briga analitičara kako će se odnos relativnih cijena mijenjati u određenom razdoblju. Promjena relativnih cijena u uvjetima stabilnih cijena, odnosno deflacije neuporedivo je teže ostvarivo iz jednostavnog razloga što, u uvjetima inflacije, relativne cijene se mijenjaju tako da neke sporije a neke brže rastu. U uvjetima stabilnih cijena jedne se cijene povećavaju a druge smanjuju. I konačno u uvjetima deflacije neke se cijene brže smanjuju od drugih. Tržišna paradigma naprosto pretpostavlja da svi sudionici u procesu reprodukcije žele popraviti svoj položaj što se identificira relativnim promjenama cijena.

Realna, strukturna ili troškovna, inflacija je sasvim druga priča. Usput da napomenem da sam davne 1995. godine tvrdio što i danas smatram točnim, da nas nije nikada napustila realna

inflatcija. O tome sam pisao u svojim radovima od Stabilizacijskog programa iz listopada 1993. godine do današnjih dana (na ovim stranicama ima dosta napisa u spomenutom smislu).

Trškovna, strukturna inflacija je bila prisutna u tzv. socijalističkom sustavu privređivanja. Naime, dok se je u tržišnim ekonomijama upravljalo troškovima u tzv. socijalističkim ekonomijama upravljalo se ukupnim prihodima. Bilo je od izuzetnog značaja dobiti odobrenje da se prodajne cijene povećaju. Što se više povećaju to bolje. Čak je u strukturi cijena uvedena kategorija razvoja slično kao što je nedavno argumentirano povećanje cijena komunalnih usluga u Zagrebu. Upravo ta razlika omogućila je Janošu Kornaiju da definira svoj doprinos ekonomskoj znanosti – budžetsko ograničenje. Pa imamo meko (socijalističko) i tvrdo (kapitalističko) budžetsko ograničenje. To je velik doprinos mađarskog ekonomiste. Ovo navodim da se shvati da su ekonomisti iz tzv. socijalističkih zemalja poznavali postignuća ekonomske znanosti. Naš ekonomista koji je postigao međunarodno priznanje je Branko Horvat kojemu je u zdnji čas “izbjegla” Nobelova nagrada za ekonomiju.

Vratimo se temi.

U Hrvatskoj je realni dio inflacije bio “eliminiran” rastućim deficitom platne bilance što je rezultiralo kretanjem inozemnog duga. Ovo se sasvim lijepo može identificirati ako promatramo kretanje deficita platne bilance (nastupa 1995. godine kada sam ustvrdio da je mjesečna realna inflacija 4% što na godišnjoj razini daje inflaciju od 60% i što nitko nije do danas osporio; Santini, G.: Ekonomska politika za 1995. godinu: 87.). Deficit je tada iznosio 3 milijarde dolara i od 1995. godine deficit platne bilance nesmiljeno raste. Što brži rast deficita do veća subvencija nacionalnom gospodarstvu.

Zašto je tome tako?

Deficit znači negativnu štednju a suficit pozitivnu štednju. Ništa novo! Međutim veći uvoz od izvoza znači da pribavljate robe i usluge temeljem obveze u budućnosti koju ćete, nadaju se kupac i prodavalac, podmiriti. Sa atanovišta nacionalnog gospodarstva uvoz veći od izvoza stvara utisak da je privredna aktivnost veća za iznos više uvezene robe i/ili usluga što može psihološki djelovati na sve pozitivnija očekivanja. Upravo su nam to političari obećavali prišlih i svih prijašnjih izbora. Posljedica toga je jasna – rast inozemnog duga umanjen za iznos prodanog obiteljskog srebra. I tako iz godine u godinu.

Da bi dobili bolji uvid u što smo se sve upustili valja identificirati i uvođenje PDV-a 1.1.1998. godine kada je došlo, iako se tvrdilo da neće, do velikog rasta poreznih prihoda. I tada, sukladno pozitivnim i, usput rečeno nerealnim, očekivanjima umjesto da se stabilizira i sredi državna blagajna povećala su se prava korisnika proračuna i tako se je otvorio novi gap koji je značajno doprinio stanju u gospodarstvu koji danas imamo.

Što više veći uvoz po svjetskim cijenama gdje je veća produktivnost u odnosu na produktivnost hrvatskog gospodarstva nije nam bila dovoljna da stabiliziramo cijene već se je pristupilo, što i danas činimo, aprecijaciji kune u odnosu na euro. Veća aprecijacija veći uvoz izazva potrebu veće aprecijacije kune kako bi se ostvario još veći deficit. I tako iz dana u dan, iz godinie u godinu, od jedne do druge vlade uvijek isto rast sve brži i sve zlokobniji koji “katastrofičari”

naglašavaju ali nitko ne voli glasnike koji donose loše vijesti.

Prema tome, inflacija je u Hrvatskoj trajno prisutna i ono što nam se je naftnim šokom i lošom ljetinom dogodilo jest činjenica da bi morali bitno povećati deficit platne bilance kako bi dosegli inflaciju razvijenih zemalja. Stopa infalcije novih članica Europske unije nisu usporedive veličine jer Hrvatska ima najveći dio deficita s razvijenim zemljama (sic!).

Dakle, inflacija je nasa sudbina jednako tako kao što smo živili na visokoj nozi od listopada 1993. godine i nismo iskoristili to vrijeme za restrukturiranje već smo ga potratili kako bi dokazali kako je svaka slijedeća vlast bolja od prethodne, a što će plaćati naši unuci i djeca plaćajući rastuće anuitete temeljem rastućeg inozemnog duga.

Inozemni dug je složen problem i upravo zbog toga organiziram Međunarodni skup o inozemno dugu sredinom ožujka.

Da ponovim. Usporavanje inozemnog duga povećava inflaciju u Hrvatskoj. Smanjenje inozemnog duga, što je nerealno pretpostaviti, dinamizira inflaciju bez obzira da li cijene nafte ili prehrambenih proizvoda rastu ili padaju. Cijene nafte i prehrambenih proizvoda imaju samo utjecaj katalizatora da ubrza ili uspori proces ali nikako da eliminira inflatorne procese. Naime, nije za očekivati da će svijet oko nas bez pitanja odobravati nove kredite i tako financirati našu rastuću potrošnju. Prodaja obiteljskog srebra je katalizator koji usporava kretanje bolesti ali je ne liječi. To je suština. Samo je pitanje vremena kada ćemo to shvatiti.

Ima li izlaza?

Jasno da ima ali valja platiti primjerenu cijenu. I dok je prije 2000. godine bilo moguće manipulacijom tečaja kune popraviti stvari danas su potrebni daleko bolniji lijekovi je "na ljutu ranu ide ljuta trava". Prvi je korak u tom pravcu koncepcija i strategija razvoj te iz njih izvedene taktike i operativne politike. Neoliberalizam kakvog imamo jednak je shvaćanju da nam nije potreban liječnik iako smo ozbiljno bolesni.